

TEZAURUL MONETAR DIN CETATEA ORĂȘTIE (SEC. XV—XVI)

În campania arheologică a șantierului Orăștie-„Cetate“ din vara anului 1994 s-a deschis o secțiune scurtă notată S 21, de 4/2 m, perpendiculară pe interiorul tronsonului de sud al zidului de incintă, în dreptul intrării pietonale în cetate¹. În apropierea colțului de NV al acestei secțiuni, la adâncimea de 0,95 m, a apărut o piatră de râu de formă aproximativ circulară, cu diametrul maxim de 0,22 m și destul de plată, grosimea variind între 0,05 și 0,08 m. Piatra era situată sub un strat de consistent de arsură sesizat în majoritatea secțiunilor stratigrafice din cetate și clar datat în campaniile trecute în primii ani ai secolului al XVII-lea. În aceste condiții, la dizlocarea pietrei s-a putut imediat sesiza în răzuială o groapă din a cărei golire a rezultat tezaurul monetar aici analizat. Groapa de formă conică, cu adâncimea maximă de 0,19 m, a fost săpată din nivelul de pietriș amestecat cu lut ce constituia nivelul de călcare al secolului al XVI-lea, iar ca unealtă a servit cel mai probabil un cuțit. Lipsa urmelor ceramice îndreptățește prezumția că tezaurul a fost depus într-o pungă din piele sau material textil ce nu a lăsat urme sesizabile arheologic, acoperită mai întâi cu pământ și apoi cu piatră.

Toate aceste constatări îndreptățesc concluzia că tezaurul a fost îngropat în mare grabă, de către un apărător al cetății în fața unui pericol major și iminent, căruia poate că i-a și căzut pradă, din moment ce nu și-a mai putut recupera avutul ascuns. Această presupunere se susține și prin stratul de arsură ce căptușește tezaurul și care este rezultatul cuceririi cetății și incendierii ei, cel mai probabil cu prilejul revoltei conduse de Moise Székely și al luptelor purtate de acesta cu trupele imperiale ale generalului Gheorghe Basta, în perioada martie — iunie 1603. Aceste evenimente militare au influențat negativ dezvoltarea ulterioară a cetății și a târgului Orăștiei, pricinuind, după cum arată documentele epocii, mari prejudicii materiale și umane².

Tezaurul monetar, format din 384 de piese, are compoziția tipică a tezaurilor descoperite în Transilvania cuprinzând emisiuni din se-

¹ Datele arheologice furnizate în acest context se referă doar la descoperirea care face obiectul prezentului studiu, lucrările pe șantierul arheologic Cetatea Orăștie fiind în curs de desfășurare. Rezultatele săpăturilor efectuate în campania 1991 prin colectivul Z. K. Pinter, A. Cosma și începând din campania 1992 prin colectivul Z. K. Pinter, Gh. Petrov vor fi publicate unitar, după definirea cercetărilor arheologice.

² A. Amlacher, *Urkundenbuch zur Geschichte der Stadt und des Stuhles Broos*, în *AVSL*, 15, 1879, nr. 3, p. 472—476.

coelele XV—XVI³. El constă din 318 monede emise de regi ai Ungariei (nr. 1—318), 1 emisă în Transilvania (nr. 319), 44 de piese emise de regi ai Poloniei (nr. 320—363), 1 emisă în Tirol (nr. 364), 2 emisiuni sileziene, dintre care 1 de Liegnitz-Brieg (nr. 365) și 1 de Tešin (nr. 366), 14 emisiuni prusiene (nr. 367—380) și 4 emise în Swidnica (nr. 381—384). Din cele 44 de monede emise de regi ai Poloniei, 35 au fost emise pentru Polonia (nr. 320—354), iar restul de 9 piese se împart în felul următor: 4 bătute pentru Gdańsk (nr. 355—357, emise de Sigismund I în anii 1530—1539 și nr. 363 emis de Ștefan Báthori în anul 1577, constituind totodată ultima emisiune poloneză din tezaur), 1 pentru Elbląg (nr. 358, emisă de Sigismund II August în 1531), 2 pentru Prusia sub dominație temporară poloneză (nr. 359—360, pe anul 1531) și 2 pentru Lituania, emise de Sigismund II August în 1565 și 1566 (nr. 361—362). Anii-limită sunt deci: [1439—1469] — 1598 pentru întreg tezaurul, [1444—1492] — 1577 pentru monedele poloneze de groși și subdiviziuni, iar pentru celelalte monede comparate, toate de tipul groșului (emise în Tirol, Prusia, Silezia și cele 4, de calitate inferioară, dar de largă circulație, de Swidnica): [1439—1496] — 1560.

Complexul monetar are o compoziție — arătam mai sus — obișnuită pentru circulația monetară transilvană a veacurilor XV—XVI. Sunt monede curent prezente în schimbul comercial, și anume moneda mărunță și mijlocie ungară și poloneză, ca și de tip polonez, în afară de care mai apar piese de valoare modestă emise în Transilvania, Tirol, Silezia, Prusia și Swidnica.

UNGARIA.

Ferdinand I (1527—1564), denari:

1—3. 1528. CNH III/I, 40. K—B.

4—6. 1529. CNH III/I, 40.

7. 1530. CNH III/I, 40.

8. 1531. CNH III/I, 40.

9. 1532. CNH III/I, 40.

10. 1543. CNH III/I, 40.

11—14. 1535. CNH III/I, 40.

15. 1536. CNH III/I, 40.

16—17. 1537. CNH III/I, 40.

18. 1538. CNH III/I, 40.

19—20. 1540. CNH III/I, 40.

21.25. 1541. CNH III/I, 40.

26—27. 1542. CNH III/I, 40.

28—31. 1543. CNH III/I, 40.

32. 1543 (?). CNH III/I, 40.

33—34. 1544. CNH III/I, 40.

35—39. 1545. CNH III/I, 40.

40—46. 1546. CNH III/I, 40.

47—49. 1547. CNH III/I, 40.

50—51. 1548. CNH III/I, 40.

52. 1548 (?). CNH III/I, 40.

53—55. 1549. CNH III/I, 40.

56—65. 1550. CNH III/I, 40.

66—71. 1551. CNH III/I, 40.

72—79. 1552. CNH III/I, 40.

80. 1553. CNH III/I, 40.

81—84. 1554. CNH III/I, 40.

85—89. 1555. CNH III/I, 40.

90. 1555. CNH III/I, 58. N—C.

91. 1556. CNH III/I, 40. K—B.

92. 1556. CNH III/I, 41. K—B.

93—102. 1557. CNH III/I, 40. K—B.

103—109. 1558. CNH III/I, 40.

110—116. 1559. CNH III/I, 41.

K—B.

³ V., pentru utilizarea concomitentă a monedei mici și mijlocii maghiare și poloneze, ca și pentru rațiunile acelei utilizări, Pap Ferenc, *Pénzforgalom a XIV.—XV. századi Erdélyben. Éremleletek tanúsága*, în NK, XCII—XCIII (1993—1994), p. 55, tab. 2, poz. 1—24; Francisc Pap, *Aspecte ale circulației monetare în Transilvania între anii 1571—1691*, în *ActaMN*, 26—30, II Istorie, 1994, p. 66—67, 69—70, 77 tab. I poz. 1—16.

- 117—118. 1560. CNH III/I, 41.
 119. 1561. CNH III/I, 41.
 120—124. 1562. CNH III/I, 41.
 125—128. 1563. CNH III/I, 41.
 129—137. 1564. CNH III/I, 41.
 138—142. 1565. CNH III/I, 41.
 143. 1565 (?). CNH III/I, 41.
 144—147. 15[?]. CNH III/I, 40.
 K—B.
 148. [?] (batere dublă). CNH III/I, 40.
 149. 15[?]. CNH III/I, 59. Probabil N—S.
 348. groș, 1529 (?). H—C 293.

Maximilian II (1564—1576), denari.

- 150—153. 1565. CNH III/I, 94.
 K—B.
 154—157. 1566. CNH III/I, 94.
 158—162. 1567. CNH III/I, 94.
 163—167. 1568. CNH III/I, 94.
 168—169. 1569. CNH III/I, 94.
 170—171. 1570. CNH III/I, 94.
 172—176. 1571. CNH III/I, 94.
 177—184. 1572. CNH III/I, 94.
 185. 1573. CNH III/I, 94.
 186—188. 1574. CNH III/I, 94.
 189—193. 1575. CNH III/I, 94.
 194—203. 1575. CNH III/I, 95.
 K—B.
 204—205. 1575 (?). CNH III/I, 95.
 206—215. 1576. CNH III/I, 95.
 216—229. 1577. CNH II/I, 95.
 230—237. 1578. CNH III/I, 95.
 238. 157[?]. CNH II/I, 94.
 239. [1564—1576]. Cf. CNH III/I, 94, dar mențiunea anului în continuarea legendei.
 240. 157[?]. CNH III/I, 96. H—S.

Rudolf II (1576—1608), denari:

241. 1578. CNH III/I, 159. K—B.
 242—247. 1579. CNH III/I, 159, dar ...GE.H.BO...
 248—249. 1579. CNH III/I, 160, K—B.
 250. 1579 (?). CNH III/I, dar ...G.H.B.R.

251. 1579 (?). CNH III/I, 159.
 K—B.
 252—263. 1580. CNH III/I, 160.
 264—270. 1581. CNH III/I, 160.
 271—276. 1582. CNH III/I, 160.
 277—282. 1583. CNH III/I, 160.
 283. 1584. CNH III/I, 160.
 284—294. 1585. CNH III/I, 160.
 295—296. 1586. CNH III/I, 160.
 297—299. 1587. CNH III/I, 160.
 300. 1588. CNH III/I, 160.
 301—303. 1589. CNH III/I, 160.
 304—305. 158[?]. CNH III/I, 160.
 306—307. 1590. CNH III/I, 160.
 308—309. 1591. CNH III/I, 160.
 310. 1592. CNH III/I, 160.
 311—314. 1593. CNH III/I, 160.
 315. 1595. CNH III/I, 160.
 316. 1597. CNH III/I, 160.
 317. 1598. CNH III/I, 160.
 318. [?]. CNH III/I, 160.

TRANSILVANIA.

319. Ioan Sigismund (1540—1571).
 Denar, 1556. MBR, p. 23, nr. 88. N—P.

POLONIA.

Cazimir IV (1444—1492):

- 320—321. 1/2 groș. H—C 151.

Ioan Albert (1492—1501):

- 322—325. 1/2 groș. H—C 194.
 326. 1/2 groș. H—C 195.
 327. 1/2 groș. H—C 196.
 328. 1/2 groș. H—C 9309/196 a, dar Rv.: +REGI2 OOLONIE
 329. 1/2 groș fragm. Gumowski, 467.

Alexandru I (1501—1506):

- 330—337. 1/2 groș. H—C 201.

Sigismund I (1506—1548):

338. 1/2 groș. 1507. H—C 219.
 339. 1/2 groș, 1509. H—C 221.

340. 1/2 groș, 1509 (?). H—C 221
(?).
341. 1/2 groș, 1510. H—C 226.
342. 1/2 groș, [1507—1511]. H—C
221, 226 sau 229.
- 343—345. groș, 1528. H—C 286.
- 346—347. groș, 1529. H—C 293.
349. groș, 1533. H—C 332.
- 350—351. groș, 1545. H—C 407.
- 352—353. 1/2 groș, anul indes-
cifr. Gumowski, 480.
354. 1/2 groș. H—C 424.
355. Gdańsk. Groș, 1530. H—C
304.
356. Gdańsk. Groș, 1534. H—C
344.
357. Gdańsk. Groș, 1539. H—C
391.
358. Elbląg. Groș, 1534. H—C
345.
- 359—360. Prusia. Groș, 1531.
H—C 307.

Sigismund II August
(1548—1572):

361. Lituania. 4 groși, 1565. H—C
536.
362. Lituania. Groș, 1566. Gu-
mowski, 610.

Ștefan Báthori (1575—1586):

363. Gdańsk. Groș, 1577. H—C
613.

TIROL.

Sigismund (1427—1496):

364. 1/2 groș, [1439—1496]. Ap-
pel, 3, II, 3755.
Av.: Cruce dublă, între bra-
țele lungi legenda:
ILLV — TRISI —
ARCHI — DVX trifoii
2 cercuri liniare
Rv.: Vultur cu aripile des-
făcute

COMES — TIROLIS
(litere umaniste)
2 cercuri liniare.

SILEZIA — *Liegnitz-Brieg.*

Frederic II (1488—1547):

365. Groș, 1542. Cf. Appel, 3, II,
3213, dar anul 1542.
Av.: ... DVX: ... BRE
Rv.: ... MANET: ...

SILEZIA — *Tešin.*

Wenceslaus Adamus (1524—1579):

366. Groș, 1560. Appel, 3, II, 3340.

PRUSIA.

Albert (1525—1568):

367. Groș, 1531. H—C 5413.
368. Groș, 1534. H—C 5417.
- 369—370. Groș, 1535. H—C 5419.
371. Groș, 1535. H—C 8675.
- 372—375. Groș, 1541. H—C 5425
- 376—378. Groș, 1542. H—C 5427.
379. Groș, 1543. H—C 5428.
380. Groș, 1543. H—C 8684.

SWIDNICA.

Ludovic II (1516—1526):

381. 1/2 groș, 1518. H—C 204.
382. 1/2 groș, 1520. Cf. H—C 206,
dar
Rv.: ... SWIONI: ...
383. 1/2 groș, 1523. Cf. H—C 209,
dar
Av.: ... I.I.R.VN.ET.BO...
Rv.: ... 1523+...
384. 1/2 groș, 1526. Cf. H—C 213,
dar
Rv.: ... SWIDN: ...

Ținând seama de compoziția valorică a tezaurului monetar din cetatea Orăștie, precum și de continuitatea anilor de emisiune, se poate afirma că el a slujit unor relații de schimb comercial. Locul de găsim aflându-se pe valea Mureșului,, el îmbogățește una din zonele cele mai obișnuite de prezență și circulație a monedei autohtone, maghiare, poloneze și de tip polonez (centro-european) nu numai în răstimpul limitat aici de prima și ultima emisiune monetară (mijlocul veacului al XV-lea — 1598), ci și în perioada ulterioară, prin tezaure mixte⁴.

Valorile nominale ce compun tezaurul sunt denarul (emisiuni maghiare și transilvane) și groșul, cu subdiviziuni (piese poloneze, de Tirol, sileziene, prusiene și de Swidnica). Anii (sau, în cazul pieselor nedatate, perioadele) de emisiune pentru denar și groș cu subdiviziunile sale fie că prezintă continuitate, fie chiar coincid. Acest fapt confirmă prin exemplul compoziției unui tezaur monetar din valea superioară a Mureșului realitatea că în Transilvania veacurilor XV—XVI circulația monetară curentă a beneficiat de prezența denarului — valoare nominală mică — împreună cu a groșului și a subdiviziunilor sale — valoare nominală mijlocie. Nu este de mirare că piesele componente de valoare mică și mijlocie din tezaurele monetare descoperite în Transilvania, cu circulație în secolele XV—XVI, au servit ambele în egală măsură scopurilor circulației comerciale. Conform considerațiilor lui Huszár Lajos, pe teritoriul Părților (Partium) și în Transilvania moneda poloneză circulă aproape în exclusivitate⁵. Cu toate că protestele împotriva circulației jumătăților de groș, a groșilor și a polturilor poloneze, de calitate mai proastă decât acelea maghiare, erau la ordinea zilei, ele — și după mărturia compoziției tezaurilor monetare descoperite în Transilvania⁶ — circulă nestingherit în întreg veacul al XVI-lea. Protestele erau determinate de calitatea mai slabă a monedei de circulație poloneze, decât a aceleia maghiare⁷. Tezaurele monetare descoperite în Transilvania, cuprinzând — în totalitate sau în majoritate — monedă maghiară și poloneză, eventual și transilvăneană, atestă circulația și în Transilvania a mărunțișului maghiar și polonez emis concomitent sau circulând concomitent, adică a denarului maghiar și a monedei poloneze mijlocii, în special a jumătăților de groș și a groșilor. Situația se remarcă și prin numărul relativ mare al tezaurilor monetare cu emisiuni din secolele XV—XVI, găsite în Transilvania, cuprinzând monedă mărunță și mijlocie maghiară și poloneză, proprii circuitului comercial curent.

⁴ Mai ales în zona cursului superior al Mureșului și a Târnavelor, bogată în descoperiri monetare din sec. XV—XVI; v. NK, XCII—XCIII, p. 54—55 și harta p. 57; *ActaMN*, 26—30, II, p. 74—75.

⁵ Huszár Lajos, *A lengyel pénz forgalma magyarországon a XVI—XVII. században*, în NK, LXVIII—LXIX (1969—1970), p. 57.

⁶ Colecție adunată de I. Winkler și F. Pap până în anul 1983, continuată de acesta din urmă, cuprinzând tezaurele monetare publicate până în anul 1985, precum și pe cele inedite din inventarul numismatic al Cabinetului numismatic din cadrul muzeului de istorie clujean.

⁷ Huszár, *op. cit.*, p. 58—60.

Tezaurе monetare din Transilvania cuprinzând monedă maghiară și poloneză mică și mijlocie din secolele XV—XVI

Nr. crt.	Loc de descoperire	Perioada	Nr. piese	Bibliografie
1	Enciu	1458/90—1528	331	Ap VI 323—335; NK XC—XCI 122, XCII—XCIII 55
2	Iara	1462/64—1528	1829	SCN V 179—192; NK XC—XCI 122, XCII—XCIII 55
3	Panticeu	1458/90—1555	803	RassNum XXX 178; NK XCII—XCIII 55
4	Satu Mare	1521—1557	cca 4700	SCN I 241—246, 473; NK XC—XCI 121
5	Semlac	1516—1566	3576	NK 5 105, XC—XCI 122 Sarg
6	Dunbrăvița	1520—1567	720	15 119—123; NK XC—XCI 122
7	Lechința de Mureș	1525—1578	440	Münzen 35—37; NK XC—XCI 122
8	Iclozel	1501/6—1579	11	StBrük 12 277—279; NK XC—XCI 122
9	Mănărade	1458/90—1581	773	Cn 22—1903; NK XC—XCI 122, XCII—XCIII 55
10	Răstolțul Mic	1527—1584	42	AIIC IX 211—222; NK XC—XCI 122
11	Măderat	1458/90—1587	224	Cn 63—1904; NK XC—XCI 112
12	Ghirișul Român	1444/92—1588	152	AMN XXI 543—549; NK XC—XCI 122, XCII—XCIII 55
13	Hotoan	1481/90—1589	1871	TezMonSM 61—79; NK XC—XCI 122, XCII—XCIII 55
14	Lunca Târnavei	1495—1591	361	Ap VIII 97—101; NK XC—XCI 122
15	Ribița	1447/92—1592	414	Sarg XIII 293—305; NK XC—XCI 122
16	Sintești	1447/92—1593	108	Cn 24—1903; NK XC—XCI 122, XCII—XCIII 55
17	Câlnic	1492/1501—1593	2475	Ap XXI 175—181; NK XC—XCI 122, XCII—XCIII 55
18	Radna	1529—1593	54	Ap VI 347—351; NK XC—XCI 122
19	Slătinița	1458/90—1595	387	File IV 195—201; NK XC—XCI 122, XCII—XCIII 55
20	Alba-Iulia	1492/99—1595	69	Ap XI 375—382; NK XC—XCI 121
21	Zaul de Câmpie	1521—1595	61	Cn 81—1908; NK XC—XCI 122-
22	Hațeg	1492/99—1596	408	Ap VIII 89—96; NK XC—XCI 121
23	Târnăveni	1492/1501—1596	124	Ap XII 617—625; NK XC—XCI 121, XCII—XCIII 55
24	Teaca	1492/1501—1596	31	NK 48—49 57, XC—XCI 122
25	Orăștie	1439/96—1598	384	
26	Abrud	1458/90—1598	4921	Cn 15—1902; NK XC—XCI 121, XCII—XCIII 55
27	Luncani	1458/90—1598	1046	Cn 5—1902; NK XC—XCI 122, XCII—XCIII 55
28	Huedin, Cetatea Veche	1471/1516—1598	cca 1000	TezMon 15—17; NK XC—XCI XCII—XCIII 55
29	Pesmuș	1471/1516—1598	47	TezMonSM 7—13; NK XC—XCI 122, XCII—XCIII 55

Nr. crt.	Lec de descoperire	Perioada	Nr. piese	Bibliografie
30	Șeica Mică	1471/1516 – 1598	114	Münzen 41 – 58; NK XC – XCI XCI 122, XCII – XCIII 55
31	Sângeorgiul de Pădure	1386/1434 – 1599	2051	MMKM 39 – 46; NK XCII – XCIII 55
32	Cinciș	1447/92 – 1599	1650	Cn 56 – 1904; NK XC – XCI 122, XCII – XCIII 55
33	Cluj-Mănăstur	1447/92 – 1599	1202	Cn 86 – 1908; NK XC – XCI 121, XCII – XCIII 55
34	Șona	1447/92 – 1599	1119	Ap XVII 279 – 294; NK XC – XCI 122, XCII – XCIII 55
35	Visuia	1447/92 – 1599	+ 24	Ap V 625 – 628; NK XC – XC 122, XCII – XCIII 55
36	Deva	1506 – 1599	+ 5	SCN III 559 – 561; NK XC – XCI 121
37	Sâniacob	1508 – 1599	1290	NK 6 65, XC – XCI 122
38	Băgaciu	1399/1413 – 1600	7341	MMKM 47 – 85; NK XC – XCI 122, XCII – XCIII 55
39	Mihai Viteazul	1471/1516 – 1600	238	AITACN XVIII 337 – 349; NK XC – XCI 122, XCII – XCIII 55
40	Borzești	1479/1492 – 1600	50	Ap V 413; NK XC – XCI 122, XCII – XCIII 55
41	Lăpușnic	1492/1511 – 1600	895	Sarg 4 109 – 124; NK XC – XCI 122, XCII – XCIII 55
42	Sighișoara	1501/6 – 1600	65	Münzen 59 – 61; NK XC – XCI 121
43	Cireșoara	1532 – 1600	234	Cn 17 – 1903; NK XC – XCI 122
44	Florești	1444/92 – 1605	799	Cn 32 – 1913; Dolg V 189 – 190; XCIII 55
45	Cuciulata	1458/90 – 1608	+ 3500	NK 8 139, XC – XCI 122, XCII XCI – XCIII 55
46	Berchez	1399/1413 – 1609	95	Tez Maram 9 – 12; NK XC – XCI 122
47	Cluj-Conservator	1572 – 1611	+ 4307	AMN XV 331 – 347; NK XC – XCI 121
48	Prisaca	1440/44 – 1614	130	Cn 9 – 1911; NK XC – XCI 122, XCII – XCIII 55
49	Senereuș	1526 – 1616	430	NK 13 26, XC – XCI 122
50	Vermeș	1447/92 – 1619	462	File 4 232 – 242; NK XC – XCI 123, XCII – XCIII 55
51	Șimleul Silvaniei	1525 – 1619	421	NK 15 84; XC – XCI 121
52	Șeica Mică	1440/44 – 1626	4790	Dolg 2 126; NK XC – XCI 122, XCII – XCIII 55
53	Zalău	1527 – 1627	45	Tez Mon 66 – 67; NK XC – XCI 121
54	Delenii	1447/92 – 1633	923	Cn 7 – 1904; NK XC – XCI 123, XCII – XCIII 56
55	Huedin	1489 – 1633	3187	BSNR 70 – 74 349 – 368; NK XC – XCI 121, XCII – XCIII 56

Într-un număr de tezaure monetare din secolele XV–XVI, printre altele în tezaurul din Ribîța (nr. 15 în tabel), Călnic (nr. 17), Berchez (nr. 46), Senereuș (nr. 49), Șimleul Silvaniei (nr. 51), Zalău (nr. 53), Huedin (nr. 55), întâlnim sporadic piese mărunte emise în Transilvania. Este, de altfel, și cazul tezaurului din cetatea Orăștie. Acest

fapt nu face decât să accentueze realitatea că moneda mărunță de cantitate redusă bătută în Transilvania era doar un subsidiar al celei maghiare și poloneze, obișnuite în tranzacțiile comerciale de mică valoare sau curente. Valvația, măsura prin care în Ungaria valoarea de circulație a monedei poloneze fu redusă de la echivalența grosului polonez de 3 denari maghiari la una de 2 1/2 denari, a jumătății de groș poloneze de la 1 1/2 denari la 1 denar, n-a avut efectul scontat — acela de dispariție din comerț a monedei poloneze⁸. În schimb, în comerțul ungar — și în cel transilvănean — a intrat dutca, noua monedă poloneză de triplu groș, echivalentă cu 9 denari maghiari. Până în deceniul 3 al secolului al XVII-lea aceasta și-a păstrat și finețea, de 14—13 lotoni, dar ea a circulat concomitent cu groșul și jumătatea de groș, de mai slabă calitate. Interesant — oarecum paradoxal —, în deceniile 2—3 ale veacului al XVII-lea, când, ca efect financiar ineluctabil al „revoluției prețurilor“, a scăzut finețea monedei mărunte (de argint) maghiare, sus-amintitele monede poloneze de slabă calitate vor rămâne în comerț, ca fiind „concurrente“ de rezistență ale monedei maghiare mai slabe. Situația se vedește și în Transilvania, unde această monedă poloneză se perpetuează în tezaurele conținând și piese din sec. XVII. Se va răspândi în Transilvania și poltura (dreipölkerul), monedă poloneză care va fi stabilită la echivalența a 3 denari maghiari și care este caracteristică perioadei „Kipper und Wipper“ (de „revoluție a prețurilor“).

Substanțiala folosire în comerț, și în Transilvania, la fel ca în Ungaria, a jumătăților de groș și groșilor polonezi de slabă calitate este un fenomen monetar-financiar pe care îl putem pune — în timp — ca un preambul al extinderii „revoluției prețurilor“ în aceste părți. Se emite și circulă o mare cantitate din aceste piese și ele vor fi semne de început ale unei inflații ce se va accentua în cea mai mare măsură în deceniile 2—3 ale veacului al XVII-lea prin pătrunderea și circulația polturii. Prin urmare, prezența în comerțul transilvan a jumătăților de groș și a groșilor, până la finele veacului al XVI-lea, trebuie considerată ca un început financiar, ca indiciu de mare precizie, al procesului „revoluției prețurilor“ în Transilvania, proces care își va arăta efectele printr-o bruscă și pronunțată creștere de prețuri în deceniul al patrulea și — fapt dovedit de descoperirile monetare — prin pătrunderea masivă a monedei depreciate, mai ales poloneze.

Tezaurele monetare păstrate și înregistrate se dovedesc a fi de mare utilitate chiar în studiul procesului economic, atât de complex.

FRANCISC PAP — ZENO PINTER — GHEORGHE PETROV

LISTA PRESCURTĂRILOR

AIAC, AIACN, = Anuarul Institutului de Istorie și Arheologie
 AIIC Cluj(-Napoca), Anuarul Institutului de Istorie
 Cluj

⁸ *Idem*, p. 59—60.

AMN	= Acta Musei Napocensis. Cluj-Napoca
Ap	= Apulum. Alba-Iulia
BSNR	= Buletinul Societății Numismatice Române. București
Cn	= Muzeul Național de Istorie a Transilvaniei. Cabinetul numismatic
Dolg	= Dolgozatok az Erdélyi Nemzeti Múzeum Érem-és Régiségéből. Kolozsvár
File	= File de istorie. Bistrița
	= Eugen Chirilă și alții, <i>Münzhorte und Münzfunde aus dem Kreismuseum Mureș</i> . Târgu-Mureș, 1972.
MMKM	= Eugen Chirilă — Nicolae Gudea — Gheorghe Moldovan, <i>Münzen aus der Sammlung des Museums der Stadt Sighișoara</i> , f.1., 1972
Münzen	
NK	
RassNum	= Numizmatikai Közlöny. Budapest
Sarg	= Rassegna Numismatica. Roma
	= Sargetia. Deva
SCN	= Studii și cercetări de numismatică. București
	= Muzeul Brukenthal. Studii și comunicări. Arheologie — Istorie. Sibiu
StBruk	= Eugen Chirilă — Aurel Socolan, <i>Tezaur și descoperiri monetare din colecția Muzeului județean Maramureș</i> , Baia Mare, 1971
TezMaram	
	= <i>Tezaur monetare din nordul Transilvaniei, sec. XVI—XVII</i> . Zalău, 1970
TezMon	
	= <i>Tezaur monetare din județul Satu-Mare</i> , f.1., 1968.
TezMonSM	

LE TRÉSOR MONÉTAIRE DE LA CITE DE ORĂȘTIE (15e—16e ss.)

(Résumé)

Le trésor monétaire trouvé au cours des fouilles archéologiques de la campagne 1994 contient 384 pièces, échelonnées entre les années [1439—1496] — 1598. Elles sont émises en Hongrie (nos. 1—318), Transylvanie (nro. 319), Pologne (nos. 320—363), Tyrol (nro. 364), Silésie — Liegnitz-Brieg (nro. 365) et — Tešin (nro. 366), Prusse (nos. 367—380) et Swidnica (nos. 381—384). Parmi les pièces polonaises il y a quelques-unes émises pour les villes de Gdańsk et Elbląg, comme aussi pour la Prusse sous domination polonaise et pour la Lituanie.

La composition du trésor monétaire est l'une habituelle pour la circulation monétaire des XVe—XVIe siècles, avec de la petite monnaie hongroise (c'est-à-dire le denier) et celle polonaise ou de type polonais de moyenne valeur (le gros, ses subdivisions et ses multiples) bien utilisées dans le commerce quotidien en Transylvanie, dont s'ajoutent (parfois): la petite monnaie transylvaine, émise en de quantités réduites, celles petites ou moyennes de Tyrol, Silésie, Prusse et Swidnica (Schweidnitz). La place où le trésor monétaire fut découvert se situe dans la vallée supérieure de la rive de Mureș, ainsi que ce trésor enrichit avec

une découverte monétaire de plus l'un des endroits les plus riches et danses des découvertes monétaires en Transylvanie.

Un tableau des trésors monétaires des XVe—XVIe siècles, ayant dans leurs compositions premièrement et dans de quantités massives des deniers hongrois et de gros, demigros et multiples polonais démontre l'utilisation ensemble de ces monnaies au cours desdits siècles. Leur présence jusqu'à la fin du XVIe et même dans les premiers décennies du XVIIe siècle n'est qu'un préambule de la manifestation de l'ainsi-dite „révolution des prix“ en Transylvanie. C'est l'extension territoriale sur la Transylvanie, un peu trop tardive, de ce phénomène qui bouleversa l'Europe dans la deuxième moitié du XVIe siècle et les premiers dé-

cennies du XVIIe siècle, un procès économique pouvant être mieux étudié à

La circulation commerciale des deniers hongrois et des gros (avec leurs subdivisions et multiples) polonais représente une entière époque monétaire dans l'histoire économique-financière de Transylvanie. Elle introduit avec précision le phénomène et le procès économique de la „révolution des prix“ en Transylvanie.